

LÓCZY LAJOS (1849–1920) GEOLÓGUS, FÖLDRAJZTUDÓS MAGYARHONI BOLYONGÁSAIMRÓL¹ (1912)

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Nemerkényi Antal vezetésével
(A tanulmányt eredeti formájában közöljük)**

Társaságunknak régóta táplált hő óhajtása teljesedett, amikor Debrecen város közönsége meghívott bennünket, hogy 6. vándorgyűlésünket ennek az ősi városnak falai között tartsuk meg. Hatodik éve, hogy egymásután látogatjuk Alföldünk nagy városait, nemzetünk életerejének erős gyökereit. Erőt merítünk ezekben az igazi magyar metropolisokban ahhoz a munkához, amelyet magunk elé tűztünk és bizalommal térünk vissza a mi gyönyörű, de kozmopolita mázú, sőt ebben nem is a legnemesebb színezésű fővárosunkba.

Mi is a földrajzi társaságoknak és különösen a Magyar Földrajzi Társaságnak feladata? A Föld származására vonatkozó elméletek művelésétől a szerves élet mindennemű megnyilatkozásának nyomozásán végig, az ember szellemi és társadalmi életének vizsgálatáig minden, de minden diszciplína foglalkoztatja a geográfust. Mert a Földön folyik le az anyagi és a lelki élet valamennyi mozzanata; a Földnek éghajlati, valamint térszínbeli és magassági viszonyai hatással vannak a növény és állatéletre, ezek rendezik az ember foglalkozásait, alakítják jellemét, lelkitulajdonságait, sőt még vallásos felfogását is.

A középkori polihisztória, amely az összes tudományokat ideális szempontból művelte és a filozófia segítőeszközeinek tekintette, manapság a földrajznak adta át szerepét.

Mintegy észrevétlenül vált az utolsó ötven esztendő alatt a földrajz önálló tudománnyá. Lassankint alakult át hosszú idők folyamán a klasszikus kor arisztotelesz-plotomeuszi földrajza a középkor borongós tudományán át, amikor a földrajz a történet rabszolgája volt, a legújabb idők kedvelt és hasznos geografiájává.

A földrajz művelése, természetesen csak úgy lehet gyümölcsöző, ha egy ember nem dolgozik a földrajz valamennyi szétágazó részében, és nem aprózza el erejét az egész óriási tudománykörön, a dillettantizmuson ekként túl nem emelkedve, hanem speciális szaktudományát alaposan értve, ennek keretében fejleszti a földrajzi tudást. Hiszen nincs olyan tudomány, melynek alkalmazása a földrajznak nem használhatna, illetőleg annak keretébe bele nem esne.

A különböző földrajzi tudományágaknak azután harmónikusán, vállvetve kell egyesülniök a Föld és lakosainak megismerésére, a haza és a nemzet hasznára.

A Magyar Földrajzi Társaságnak az általános művelő szerepkörben különösen nagy feladatai vannak.

Nyelvünk különbözősége élesebben elválaszt bennünket a nagy nemzetektől, mint valamennyi keleti szomszédunkat, sőt nemzetiségeinket is. Ebben nagy hátrányunk van. A román, a horvátot, a szerbet, a szlávot hatalmas nagy nemzetek megértik, ők is könnyen sajátítják el az olasz, francia, az orosz és a cseh nyelvet, amelyeknek gazdag irodalma nyitva áll előttük.

A magyarnak sokkal nagyobb fáradságába kerül az idegen nyelvek megtanulása, arra meg nem számíthat, hogy nyelvét a nagyvilág megtanulja, irodalmát megismerje.

Pedig elengedhetetlen feltétel nemzetünk és hazánk fennmaradása érdekében, hogy mi

magunk jól ismerjük a földkerekséget, a nagy nemzetek küzdőterét és megismertessük magunkat a hatalmas versengőkkel.

A Magyar Földrajzi Társaságnak szorosabb feladata, hogy ennek a két szükségnek szolgáljon. A 'Földrajzi Közlemények'-en kívül, amelyeknek 40-ik kötetét írjuk az idén, a 'Magyar Földrajzi Könyvtár' című kiadványunknak eddig megjelent 12 kötete a külső földrajzi vívmányokat és fölfedezéseket adja a magyar közönség kezébe. A Balaton tudományos tanulmányozásával – amely immár befejeződött – és az Alföld kutatásával pedig, a szigorú tudományos munkafelosztás alapján, ország-világ előtt ismertetjük hazánk földjét.

Vándorgyűléseinknek az a célja, hogy kapcsolatot teremtsünk egymás megismerése végett, a csendes dolgozószoba és az életnek zajos folyása között. Egymásután ismerik meg ekként fiatal geográfusaink hazánk kulturális és gazdasági központjait. Új eszmék, új kötelességek megismerése támad fel bennünk öregekben is, megismerjük azokat a körülményeket, amelyek a haladást előidézték és a káros dolgokat, köztük az emberi fogyatkozásokat is, amelyek nemzetünk megerősödését hátráltatják.

A geográfusnak legszükségesebb tanulmányi eszköze az utazás; ezt szolgálják vándorgyűléseink. Az utazás szüksége véreben van a geográfusnak és mindegyik utazása hasznot hajt, mert megismeréshez vezet. Hej mennyit, de mennyit kell nekünk utazgatnunk itthon, szép hazánkban és annak határain túl, hogy megismerjük országunkat, önmagunkat és a határainkon leselkedő ellenséget.

*

Jelenlegi hivatásom, a magyar birodalom földtani felvétele feladatommá teszi, hogy az ország egész területét bejárjam a földtani felvételek felülvizsgálása végett. Tegnapelőtt tértem vissza május elejétől tartó bolyongásaimból. Az Alpoktól a Délkeleti Havasokig, a horvát-magyar tengerparttól a Magas-Tátráig bekalandoztam az országot.

Nyílt könyvként fekszik most friss emlékezetemben hazánk területe. Összehasonlíthatom lakosságát, társadalmi életét, az emberek gondolatvilágát egymás közt és a szomszédokéval. Nemcsak a geológus kalapácsa dolgozott kezemben, hanem fürkésző szemem igyekezett bepillantani az élet mozzanatai közé is. Negyven év óta járom így az országot és nem egy helyen a keleti hegységek között évtizedes emlékek állottak előttem a most látottak mellett.

Mondhatom, vegyes érzületek támadtak bennem négy havi idejű vándorlásaim tapasztalataiból. Gyönyörűséggel árasztott el a nagy haladás országszerte. Még ott is, ahol fiatal koromban heteken át tartó lovaglásban a hegyi pásztorok módjára utaztam, ma jó országutak, vasutak visznek bennünket a havasok közé. A városok épülnek, – ha nem is a legjobb ízlésben – szépülnek, villanyos-világítás, csatornázás, aszfaltburkolat van szeltében. Erdélyben nemes gyümölcsfák szegélyezik az országutakat.

Az Alföldről dicséneket zenghetnék; mi volt 40 év előtt itt, a vasutak és az országutak megépülése előtt? Az akkor beláthatatlan pusztán ma a fehérítő tanyák ezreit látja a szem. Nagy városaink, községeink lakossága egymásután éri el és haladja meg a 100.000-nyi lélekszámot. Mindenütt az országban felpezsdülő munka tapasztalható.

Az a sok panasz pedig, amit a gazdasági élet körül szeltében hallottam, gyönyörködő szemlémben nem szomorított el, mert azt az előre törekvés legbiztosabb jelének tekintem. Ahol nagy a megelégedés, ott bekövetkezik a hanyatlás, az erők elernyedése, az előretörésről való lemondás.

A haladás feletti örömöm mellett azonban sokszor sötétebb fátyol is borult szemléleteim elé. Különösen, amikor az ország szélein jártam és határain túlmentem.

A nyugati határszélen az ítélet mérlege nagyot billen fölfelé a szomszédok realitása és rendezett állapotainak súlya mellett, a mi hátrányunkra.

Ne csodálkozzunk azon, hogy a túladunai nyári vándorlás a stájerországi határszélre indul,

mert felényi áron jobbat és szebbet kap ott, mint hazai üdülőhelyeinken. Az éjjeli nyugalmat pedig nem zavarja a hajnalpirkadásig tartó cigányzene és duhaj nótázás, amelyet nem is olyan nagyon ritkán a főszolgabíró úri társaival rendez. Hazánk keleti részeiben pedig a múlt évtizedig még nem volt olyan szálló, ahová úri család pirulás nélkül bezállhatott volna.

Mindezt azonban külsőségnek mondhatjuk, ami gyors javulásnak indulhat. Tapasztaltam ennél rosszabbat is. Az eltagadhatatlanul óriási örvendetes közgazdasági gyarapodást hazánkban nem a színmagyarságnak, hanem az idegen származásúaknak köszönhetjük. Sok helyen a magyarság is hévvel hozzájárított a közgazdasági tevékenységhez, takarékpénztárakat, ipari vállalatokat alapított, amelyek nagy százalékot osztogatnak: tehát egészségtelen uzsorával dolgoznak.

A gyors meggazdagodás vágya, ha nem is vezet bukáshoz, mindig elvonja az embert a magasabb szellemi- és nemesebb életirányoktól. Irodalom és tudomány mostoha gyermekei az illetéknépen alakuló magyar közéletnek.

Fájdalmasan éreztem át ezt a tapasztalatomat az utolsó hetekben Erdélynek déli részeiben. A szászoklakta városokat mind meglátogattam; egy darab idegen világ van ott: elüt érzületben tőlünk, habár a magyar szó mindenütt uralomra került is. Néztem Nagyszeben és Brassó könyvárusboltjait, bizony sehol egyetlen vidéki magyar városban sincs hasonmásuk. Láttam régi épületeiket, emlékeiket, gyűjteményeiket. Értesültem, hogy a nagy pénztézetek 5 százalékos osztaléknál többet nem fizetnek részvényeseiknek, hanem a nyereséget kulturális célokra fordítják. Követik példájukat a román pénztézetek is. Nem hallottam még, hogy magyar bankok így cselekednének. Bárha tévednék!

Hazánk erdélyi részéből folyvást hallik a panasz a magyarság fogyásáról. Ennek, sajnos, a magyarság önmaga az oka! Nem annyira az anyagi, mint az erkölcsi fogyatkozások pusztítják ott sorainkat! Amíg a távoli határszéleken a közigazgatás meg nem javul, amíg az állami hivatalnoki kar, sőt a középiskolai tanárság is büntető állomásoknak nézi az ottani hivatalokat, (hát csak valljuk be, sokszor azok is), addig javulást alig várhatunk azokon a határszéleken, amelyeknek védőbástyái éppen a leggyengébbek és legjobban vannak fenyegetve.

Bezzeg másként látja el az angol és a német a maga véghelyeit; a legmegbízhatóbb erőket küldi a határokra, például hírneves hazánkfiát, Stein Aurélt az indiai észak–nyugati határszéli tartományba helyezte. Hasonlót követ a romániai kormány is a határátlépő utak mentén. Persze mindenkor anyagi előnyben is részesítve a kiválasztottakat.

Bőven van szép hazánkban még sok más ok is, hogy jobbat várjunk. Bányászatunk hanyatlik. Az állami bányagazgatás elavult; Mária Terézia korabeli intézmények vannak még gyakorlatban. Egyedül a vasbányászat és a vasipar áll elég magas fokon; a legjobban jövedelmező sóbányászat ősrégi fejtési módjait lehet még látni Erdélyben. A nemesfém-bányák állandó veszteséggel dolgoznak. Verespatak környékének roppant aranygazdagsága sem hoz az államnak jövedelmet. Kiáltó ellentét ez a Hunyad vármegyei brádi, német kézben lévő aranybányával szemben, amely évenként 1400 kg aranyat termel és nagy haszonnal dolgozik három évtized óta az azelőtt szegénynek ismert Abrudbánya környékén is. Erdélyi gázkútjaink naponkénti 1 $\frac{3}{4}$ millió köbméter nagynyomású erőforrása még mindig használatlanul áll.

Ime, mennyi, mennyi szomorú tapasztalat egyszerre.

Magyarország szívében, a fővárosban van összpontosítva a legtöbb szellemi erő. Azonban ennek sincsen egészen egészséges alapozása.

Vegyük csak tudományos egyesületeinket és társasköreinket. Az utóbbiak kártyajövedelemre gondolva, nagy fényűzéssel és magas tagdíjakkal alakultak és alakulnak. Hallottunk-e eddig arról, hogy előkelő kaszinóink százezernyi forgó tőkéjükből művelődési és főleg tudományos célokra sokat áldoztak volna. Egyedül a Lipótvárosi Kaszinó kivétel, ez a testület a művészeteket, irodalmat és tudományt lelkesen és bőkezűleg támogatja és pedig nem áldozatként, hanem tagjainak szükségletét elégítve ki.

Tudományos társaságainkat a szellemi napszámosok, a tanárok és a tudósok tartják fenn maguk, a vagyonos osztályt nem érdekli létezésük.

Bezzeg másként van ez egyebütt!

Szükséges, hogy az önbizalmat keltő fellendülés szemlélete mellett, állapotaink árnyékait is folytonosan szem elé tárjuk, mert javulást különben nem várhatunk.

Én vagyok legkevésbé elkeseredve mindezekben. Ismerem a magyarság erőforrásait, vallom azt, hogy a mi hegységektől környezett hazánk a földkerekségnek legáldottabb darabja, és az Alföld ennek a darabnak a közepén a magyarság elpúszthatatlan erőssége. Innét indul ki minden erőnk és különösen az az erkölcsi hatalom, amely magába olvaszt minden idegent és átalakítja igazi magyarrá. Ennek az erőforrásnak egyik leghatalmasabb gócpontja Debrecen.

Új korszak hajnalán állunk most ebben az ősi városban: egyetemi város lesz. Ezzel jelentősége egyszerre óriásivá válik! Nemcsak az Alföld színmagyarságát fogja a tudomány fáklyájával közelebb vinni a nagyvilághoz, hanem hazánk északkeleti részeinek nemzetiségeit is közelebb hozandja a magyarsághoz. Ebben a munkában a debreceni tudományegyetem földrajzi tanszéke áldott szerephez jut.

A nagy férfiakat szülő debreceni főiskola tudományegyetemmé alakulva, széles körben fogja a földrajz munkáját végezni hazánk, nemzetünk üdvére és legerősebb eszköze lesz annak, hogy ami sok kellemetlenség és viszály van szép hazánkban, az harmónikus tökéletességgé változzék át.

---

¹ Lóczy Lajos: Elnöki megnyitó. = Földrajzi Közlemények, 1913. 1. füz. pp. 12–17.

A Magyar Földrajzi Társaságnak Debreczenben (1912. szept. 22.) tartott VI. vándorgyűlésén elmondotta Lóczy Lajos dr., elnök.